

Борче ИЛИЕВСКИ
Институт за историја, УКИМ

АНАЛИЗИ И СОГЛЕДУВАЊА НА КОМИСИЈАТА ЗА ВЕРСКИ ПРАШАЊА НА СР МАКЕДОНИЈА ЗА ПРИЗНАВАЊЕТО НА АВТОКЕФАЛНОСТА НА МПЦ ВО СЕДУМДЕСЕТТИТЕ ГОДИНИ ОД XX ВЕК

По прогласувањето на автокефалноста на Македонската православна црква на Третиот црковно-народен собор во јули 1967 година, Светиот архиерејски собор на Српската православна црква на 15 септември 1967 година одржал вонредно заседание. На него донел одлука со која, меѓу другото, го прекинал службеното и канонско општење со Македонската православна црква, а Синодот бил задолжен да поведе „постапка против виновниците за расколот“.¹ По вонредното заседание на Соборот на СПЦ, Синодот на МПЦ на 17 октомври одржал седница на која се разгледувала одлуката на Српската црква и било заклучено дека: „Одлуката на Светиот архиерејски собор на СПЦ од 15 септември 1967 година е невообичаена и туѓа на практиката, основите и учењето на Светата православна црква. Како таква, таа може да биде само штетна, не само по нашите две цркви туку по Светата

¹ Во одлуката на Светиот архиерејски собор на СПЦ се вели: „Бидејќи вишата ерархија на Македонската православна црква не ја прифати надлежно донесената одлука на САС на СПЦ, АС бр. 44/зап. 10 од 24 (11) мај 1967 година, и самоволно и неканонски се отцепи од својата Мајка црква во расколничка верска организација, во согласност со споменатата одлука да се прекине со оваа ерархија службено и канонско општење и да се задолжи САС на СПЦ да поведе постапка против виновниците за расколот; Со верниот народ на Македонија да не се прекинува општењето, туку да им се излегува во пресрет на потребите; На богословите и на студентите од Македонија, на оние што сакаат да им се овозможи и натаму да се запишуваат во нашите богословски школи и да учат во нив. Приемот да го вршат архијереи во чии епархии се наоѓаат богословските училишта; Оваа одлука да се објави во првиот нареден број на 'Гласник', службениот весник на Српската православна црква и за неа да се известат сите сестрински православни цркви заради запознавање“ (Државен архив на Република Македонија, во понатамошниот текст: ДАРМ, ф. ЦК КПМ/СКМ, 427. 142. 8).

православна црква воопшто (...).² На 19 март 1968 година Синодот на СПЦ донел решение со кое архиереите на Македонската православна црква биле ставени под канонски суд. За водење на постапката и поднесување тужба, Синодот го одредил жичкиот епископ д-р Василиј (Костиќ).³ На 1 април 1968 година архиепископот Доситеј⁴ и архиереите на МПЦ добиле одделни решенија со кои биле ставени под канонски суд.⁵

² *Автокефалноста на Македонската православна црква (документи)*, приредил д-р Цане Мојановски (Скопје, Македонска искра, 2004), 396–400.

³ Епископот Василиј (1907 – 1978) завршил богословија во Сремски Карловци, дипломирал на Богословски факултет во Белград. Докторатот го одбрал во Атина. Во 1947 година бил избран за бањалучки, а во 1961 година за жички епископ („Сава епископ Шумадијски“, *Српски јерарски од деветог до дваесетог века* [Београд, Подгорица, Крагујевац, 1996], 62–63). Државните органи го означувале како еден од „најреакционерните епископи“ во СПЦ. Бил голем противник на автокефалноста на МПЦ. Во 1973 година бил осуден на едномесечна затворска казна заради „вербален деликт“.

⁴ Архиепископот охридски и македонски Доситеј (1906 – 1981) е роден во Смедерево; потекнувал од печалбарско семејство, кое во Србија се доселило од Маврово. Во 1922 година започнал да учи богословија во Сремски Карловци, а во 1924 година се замонашил во манастирот Света Пречиста близу Кичево. Набргу потоа заминава во Света Гора, каде што останува осум години. По враќањето од Света Гора го довршил богословското образование во Битолската богословија, по што напредува во црковната хиерархија. На 12 февруари 1932 година бил унапреден во чин ѓакон, а на празникот Цветници истата година, во црквата Свети Климент во Охрид бил ракоположен во чин јеромонах од страна на епископот Николај (Велимировиќ). По завршувањето на богословијата, своето теолошко образование го заокружил на Богословскиот факултет во Белград, каде што дипломирал во 1942 година, по што бил поставен за чиновник во Патријаршијата. Во 1945 година бил ракоположен за сингел, а во 1948 година за архимандрит. До изборот за епископ бил настоител на Патријаршискиот двор во Сремски Карловци. Во 1951 година Архиепископскиот собор на СПЦ го избрал за викарен епископ топлички. Во јули 1951 година бил хиротонисан во Соборната црква во Белград од страна на патријархот Викентиј и сремскиот епископ Никанор (Иличиќ) и моравички епископ Герман (Џориќ) – подоцнежниот српски патријарх. Во 1958 година на Вториот црковно-народен собор е избран за поглавар на Македонската православна црква со титула архиепископ охридски и скопски и митрополит македонски, а во 1967 година застапува на чело на автокефалната Македонска православна црква. Починал на 20 мај 1981 година во Скопје (Доне Илиевски, *Архиепископот охридски и македонски Доситеј* (Скопје, Матица македонска, 1995); ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, к. 11, Предлог за одликување на м. Доситеј од 22. VI 1967 година; Сава епископ Шумадијски, *Српски јерарски од деветог до дваесетог века*, 176).

⁵ Предраг Пузовић, *Раскол у Српској православној цркви - македонско црквено питање*, Вардарски зборник, бр. 1 (Београд, САНУ, 1999), 170.

Државните органи, пред сè Сојузната комисија за верски прашања, будно го следеле дејствувањето на СПЦ. Во една анализа на Сојузната комисија за верски прашања од јуни 1969 година се констатира дека од 1966 година одредени акции на СПЦ значително отстапувале од поранешната политика на добри односи со државата, при што промената на политиката на раководството на Српската православна црква кон државата се совпаѓа со моментот на заострувањето на нејзините односи со Македонската православна црква.⁶ Претседателот на Комисијата, Мило Јовиќевиќ⁷, констатирал дека од страна на државата се прави сè за да се одржат добри односи со раководството на СПЦ, како и тоа дека оваа црква имала повластена положба во однос на другите верски заедници. Според анализите, еден од битните фактори за таквите поранешни односи била улогата на Управата за државна безбедност, која до Четвртиот пленум цврсто ја држела контролата врз целата ситуација во СПЦ, а посебно патријархот Герман. Во овој контекст била изјавата на Крсте Црвенковски⁸ од октомври 1967 година дека без Александар Ранковиќ⁹ прашањето на Македонската православна црква би било решено многу порано.¹⁰

На почетокот на 1970 година, како што се приближувало редовното заседание на Светиот архиерејски собор на СПЦ, на кој требало да се расправа и за тужбениот акт кон епископатот на МПЦ подготвен од жичкиот епископ д-р Василиј (Костиќ), прашањето за односите помеѓу двете цркви било поставувано на највисоко државно

⁶ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, к-6, Односот на Српската православна црква спрема државата, 2.6.1969 година.

⁷ Мило Јовиќевиќ (1907 – 1977) извршувал повеќе републички (во Црна Гора) и сојузни функции. Во 1967 година бил избран за претседател на Сојузната комисија за верски прашања (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*. Приредили: Др. Радмила Радић, Др. Момчило Митровић (Београд: ИНИС, 2012, 31, 485), достапно на: http://www.mps.gov.me/ministarstvo/istorijat_ministarstva/148800/Milo-Jovicevic.htm).

⁸ Крсте Црвенковски (1921 – 2001) по ослободувањето бил на повеќе партиски и државни функции. Во периодот 1963 – 1969 бил претседател на ИК на СКМ.

⁹ Александар Ранковиќ (1909 – 1983) во повоената Југославија извршувал повеќе функции сè до 1966 година, кога на Брионскиот пленум била прифатена неговата оставка. Во септември 1966 година бил исклучен од СКЈ.

¹⁰ Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945 – 1970. Други део: 1954– 1970* (Београд, ИНИС, 2002), 285.

ниво. Претседателот на Сојузниот извршен совет, Митја Рибичич¹¹, на 9 април 1970 година имал официјална средба со патријархот Герман,¹² на која било поставено прашањето за нормализација на односите помеѓу двете цркви.¹³ Истиот ден Рибичич ја примил и делегацијата на МПЦ предводена од архиепископот Доситеј.¹⁴

Пред почетокот на редовното заседание на Светиот архиерејски собор на СПЦ, жичкиот епископ д-р Василиј (Костиќ) на 20 април 1970 година го доставил тужбениот акт до Синодот и во образложението предложил да се применат каноните против архиереите на МПЦ, односно нивно расчинување. Но, Соборот одлучил тужбата да се врати во Синодот, кој би ја сообразил со црковните прописи, по што повторно би била разгледана во Соборот.¹⁵

¹¹ Митја Рибичич (1919 – 2013) се наоѓал на повеќе значајни функции на републичко (во Словенија) и на сојузно ниво, меѓу кои претседател на Сојузниот извршен совет во периодот 1969 – 1971 и претседател на Претседателството на ЦК СКЈ во периодот 1982 – 1983 година.

¹² Поглаварот на Српската православна црква, Герман (1899 – 1991), во 1951 година бил избран за викарен епископ моравички од Соборот на СПЦ. Следната година Соборот го бира за будимски, а во 1956 за жички епископ. Со сесрдна помош на властите, во 1958 година е избран за српски патријарх. Во 1990 година бил пензиониран поради болест. Починал на 27 август 1991 година во Белград (Милан Д. Јанковиќ, *Патријарх Герман у животу и борби за спомен храм* [Београд, Калениќ, 2001], 25–26; „Сава епископ Шумадијски“, *Српски јерарски од деветог до двадесетог века*, 133–134; Radmila Radić, *Izbor patrijarha Srpske pravoslavne crkve u 20. veku*, *Istorija 20. veka*, XXVII/1, [Beograd, 2009], 29–33).

¹³ На средбата патријархот истакнал дека најпрвин МПЦ би требало да ја „исправи својата грешка“, мислејќи на прогласувањето на автокефалноста, а дури потоа би дошло до нормализација на односите (Милан Д. Јанковиќ, *Патријарх Герман у животу и борби за спомен храм*, 422).

¹⁴ На средбата со делегацијата на МПЦ, Рибичич навел дека: „Ние со нашите аргументи не можеме да ја убедиме Српската православна црква (...). Сме кажале во што приговараме на СПЦ. Сметаме дека македонската нација не е само историски туку и современ факт. (...) Доколку тие во тој поглед се мешаат во политиката, тогаш ќе преземеме мерки и јавно ќе се дистанцираме од нив.“ Во врска со односите со СПЦ, архиепископот истакнал дека односите помеѓу двете цркви не постојат поради барањето на СПЦ за враќање на состојбата како пред 1941 година Претставниците на МПЦ имале забелешки и на односот на некои дипломатски претставници во странство кон нив и, воопшто, кон прашањето на МПЦ (ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, к-6, Стенографске белешке са разговорна председника Савезног извршног већа М. Рибичича са делегацијом Македонске православне цркве).

¹⁵ Предраг Пузовиќ, *Раскол у Српској православној цркви - македонско црквено питање*, 170–171; Радмила Радиќ, *Држава и верске заједнице 1945–1970 II*, 286 – 290;

По завршувањето на работата на соборското заседание во Републичката комисија за верски прашања при Извршниот совет на СР Србија, бил разгледан ставот на Архиепископскиот собор на СПЦ кон МПЦ. Според анализата во Комисијата, раководството на СПЦ зазело став да не оди кон понатамошно заострување на односите со раководството на МПЦ бидејќи не сакало поради овој проблем да се создаде отворен судир на штета на интересите на општествената заедница и на државата. Во информацијата се констатира дека односите помеѓу двете цркви влегле во нова фаза, во која би можеле да се бараат можности за подобрување на релацијата на СПЦ со МПЦ и нејзиниот епископат.¹⁶ Во септември 1970 година прашањето на односите помеѓу МПЦ и СПЦ било на дневен ред на Сојузната комисија за верски прашања. Било заклучено дека тие се заострени како резултат на непризнавањето на автокефалноста на МПЦ и ставањето на епископатот под канонски суд. Со цел да се придонесе во средување на односите помеѓу двете цркви, во Комисијата заклучиле дека во контактите со претставниците на СПЦ и понатаму ќе треба да се инсистира на признавањето на автокефалноста на Македонската православна црква. Особено требало да се обрне внимание на тоа раководството на СПЦ да не води кампања против МПЦ во земјата и во странство. На седницата било договорено да се одржи средба помеѓу претставници на комисиите за верски прашања на Македонија и на Србија со цел заеднички да се разгледаат и да се анализираат односите помеѓу двете цркви и да се состави информација со предлози за конкретни мерки кои би можеле да се преземат во правец на нивна нормализација.¹⁷

Борче Илиевски, *Македонско-српските црковни односи 1944 – 1970* (Скопје, Филозофски факултет, 2011), 191.

¹⁶ Во информацијата на Републичката комисија се наведува: „Моментално од позитивните владици, а особено од патријархот Герман не можеме да бараме повеќе а притоа да не ја загориме нивната положба во раководството на СПЦ и пошироко. Односот на силите во црквата во земјата и во странство е таков што добронамерните луѓе од раководството на СПЦ укажуваат дека не треба да се претерува со нашиот притисок и нервоза. Тие истакнуваат дека за признавање на автокефалноста на МПЦ е потребно одредено време“ (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 542).

¹⁷ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, к-6, *Zaključci sa sednice Savezne komisije za verska pitanja održane 24.9.1970 godine*.

На 22 октомври 1970 година, непосредно пред средбата со членовите на Комисијата за верски прашања на Македонија, на седница на Републичката комисија за верски прашања на Србија повторно, меѓу другото, се разгледувало и прашањето за односите СПЦ – МПЦ, односно за признавањето на автокефалноста на МПЦ, при што било истакнато дека признавањето или непризнавањето на автокефалноста не треба да има влијание врз меѓунационалните односи. Од дискусиите на одредени членови на Комисијата е видно дека постоела и определена доза на недоверба помеѓу комисиите за верски прашања на Србија и на Македонија.¹⁸

Врз основа на заклучокот на Сојузната комисија за верски прашања, на 28 и на 29 октомври 1970 година во Скопје се одржала средба помеѓу претставниците на републичките комисии за верски прашања на СР Македонија и на СР Србија.¹⁹ Предмет на разговорите била „конфликтната состојба“ во односите помеѓу Македонската и Српската православна црква. Претставниците на двете комисии констатирале дека разрешувањето на македонското црковно прашање, односно прогласувањето на автокефалноста на МПЦ претставува исклучително право на македонското свештенство и на православниот македонски народ, што било во согласност и со уставното уредување на СФРЈ, односно со сувереноста на републиките. Оттука произлегол и заклучокот дека суштината на судирот помеѓу МПЦ и СПЦ е политички и навлегува во корпусот на меѓунационалните односи и рамноправноста. Во разговорите било констатирано дека ставовите и

¹⁸ Еден од членовите на Комисијата истакнал дека „воочлив е притисокот и недовербата кон работата на нашата комисија и нашиот став кон МПЦ и покрај тоа што нашиот став и активности по ова прашање се познати. Од нивна страна им се замерува на одредени наши претставници во странство, на конзулатите и сл. во врска со автокефалноста на МПЦ. Мене ми е познато дека работите сепак не стојат така (...).“ (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 551).

¹⁹ Комисијата за верски прашања на Србија била предводена од претседателот Витомир Петковиќ, а во разговорите учествувале и Мустафа Османџиќ претседател на Комисијата за верски прашања на САП Косово, Милан Бачковиќ претседател на Покраинската комисија од Војводина, Немања Маџаревиќ, претседател на Комисијата за верски прашања на Белград, и секретарот на Владата, Станоевиќ. Од Комисијата за верски прашања при Извршниот совет на Македонија учествувале нејзиниот претседател Анте Поповски и членовите Доне Илиевски, Димче Мире, д-р Никола Сотировски, Шукри Рамо и Љубен Апостоловски.

акциите на раководството на Српската православна црква се засноваат на „политички, националистички и шовинистички гледања пред сè на македонската нација и на СР Македонија.“²⁰

Заклучоците од Сојузната комисија за верски прашања, како и средбата помеѓу членовите на републичките комисији (српска и македонска) кон крајот на 1970 година, не довеле до посакуваните резултати. Во текот на 1971 година немало никакво поместување во односите помеѓу двете цркви. Републичката комисија за верски прашања на СР Македонија, на седницата одржана на 26 јануари 1972 година донела повеќе заклучоци во врска со „шовинистичката и антимакедонска акција на раководството на Српската православна црква“. Во Комисија сметале дека Српската православна црква претставува едно од жариштата на национализмот и шовинизмот во СФРЈ. Во еден од заклучоците се наведува и дека „акциите што се водат од потесното раководство на СПЦ, особено кон Македонската православна црква и македонскиот народ се насочени против братството и единството, а со тоа и против уставното уредување на СФРЈ.“²¹

²⁰ На средбата било договорено дека : „1. Штетните последици на судирот, поточно од акциите што раководството на СПЦ перманентно ги води против Македонската православна црква, содржат изразито политички апликации, и се во директна спротивност со уставното устројство и поредокот на СФРЈ. Како такви тие се осудени од нашата општествена јавност. 2. Интерес на нашата земја и на самата црква е што побргу да се надмине ваквата ненормална и конфликтна состојба помеѓу СПЦ и МПЦ (...). 3. Нормализацијата на односите исклучително зависи од раководството на СПЦ, од неминовната и неодложната потреба да се надминат старите и историски гледања кон македонскиот народ и нација, СР Македонија, респективно и кон Македонската православна црква (...). 4. Како неодложно и од политички аспект неопходно се налага раководството на СПЦ да ја одмени канонско-судската постапка против архијереите на МПЦ и за тоа да биде запознаена црковната и другата јавност (...). 5. Состојбата на мирување во канонско-судската постапка, е оценето како тактички потег на раководството на СПЦ бидејќи објективно дава можност на СПЦ во дадена ситуација, кампањата против МПЦ да биде доведена во уште поексплозивна состојба, што би можело да има и несогледиви реперкусији и на политички план (особено со евентуално расчинување на епископите на МПЦ (...).“ (ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, к-6, Белешка од разговорите меѓу претставниците на комисиите за верски прашања на извршните совети на СР Македонија и СР Србија 29.10.1970 година).

²¹ Исто така, во еден од заклучоците на Републичката комисија се наведува дека „општ општествено-политички интерес на СФРЈ е без одлагање да се стави крај на

Ваквите оценки биле причина за тоа при официјалните средби на патријархот Герман со претставници на сојузните или на републичките органи во Србија редовно да биде поставувано и прашањето за Македонската православна црква. На официјалната средба на патријархот со претседателот на Извршниот совет на СР Србија, Миленко Бојаниќ²², во март 1973 година било засегнато и прашањето на МПЦ. Патријархот одговорил дека не му е јасно што се бара од СПЦ, бидејќи „тие изјавија дека не сакаат со Србите“, додавајќи дека постапката ја спровеле (се мисли на тужбениот акт против епископатот на МПЦ), но сепак не се одело до крај, односно дека таа е во мирување.²³

Активностите и иницијативите на Републичката ѝ ја за верски прашања за изнаоѓање решение за статусот на МПЦ кои бил преземени на почетокот на седумдесеттите години не го решиле проблемот. Ставот на СПЦ останал непроменет. Во Републичката комисија сметале дека прашањето за признавање на автокефалноста на МПЦ треба да се актуелизира на сојузно ниво и да се реши со поголем притисок врз Српската црква од страна на државните фактори. Во Републичката комисија на Србија имале подруг приод, што ќе резултира со одредено ниво на недоверба помеѓу претставниците на двете комисији.

Кон средината на седумдесеттите, како што се приближувала 10-годишнината од прогласувањето на автокефалноста на МПЦ, прашањето повторно дошло во фокусот на внимание на Републичката комисија на Македонија, но и на Сојузната комисија за верски прашања и на соодветната комисија на Србија. Од почетокот на 1976 година, во Републичката комисија за верски прашања ги анализирале постапките за признавање на автокефалноста на МПЦ преземени дотогаш,

ваквите штетни и противуставни акции на раководството на СПЦ“. Односот на Синодот на МПЦ во судирот со СПЦ бил оценет како позитивен и конструктивен, така што би можел да доведе до средување на меѓуцрковните односи, но и да придонесе на поширок план (Архив на Македонската академија на науките и уметностите, во понатамошниот текст: Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, к. 45, а.е. 4/1).

²² Миленко Бојаниќ (1924 – 1987) е учесник во НОБ, член на КПЈ од 1944 година. Од 1969 до 1974 година бил претседател на Извршниот совет на Србија.

²³ Милан Д. Јанковиќ, *Патријарх Герман у животу и борби за спомен храм*, 423.

иницирајќи и нови мерки. Така, во анализата на Комисијата од февруари 1976 година се наведува дека е потребно да се дејствува максимално ангажирано за признавање на автокефалноста на МПЦ, и тоа „по сите линии“, а формалноправно тоа би можело да отпочне со „акт со кој СПЦ би ја анулирала својата одлука од 1967 година и би ја вратила состојбата што беше пред тоа“. Во Комисијата размислувале и за т.н. минимални отстапки кон СПЦ, на пример, „премолчено“ да се овозможи МПЦ да биде примена во Светскиот совет на црквите.²⁴ Во Комисијата констатирале дека поранешните акции за надминување на спорот не биле соодветни. Дискусиите се движеле на релација помеѓу републичките комисији за верски прашања на Македонија и на Србија и Сојузна комисија, т.е. во „тесни рамки иако проблемот има општојугословенско значење“.²⁵

Речиси истовремено, на 17 февруари 1976 година, прашањето било разгледано и на седницата на Комисијата за односи со верските заедници на СР Србија.²⁶ Притоа, од повеќе членови било истакнато дека во Комисијата би морале да бидат поактивни во настојувањата за признавање на автокефалноста на МПЦ од страна на Српската црква. Било истакнато и дека СПЦ јавно ја негира македонската нација преку црковното прашање.²⁷

Според едно согледување во Републичката комисијата за верски прашања на Македонија од 1 март 1976 година, надлежните фактори во

²⁴ Светскиот совет на црквите (The World Council of Churches) е формиран во 1948 година во Амстердам, Холандија. Во Советот членувале повеќе протестантски цркви, Англиканската црква, старокатоличките и повеќето православни цркви. Православните цркви станале дел од Советот од почетокот на шеесеттите години (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 563–564).

²⁵ Во споменатата анализа на Републичката комисија за верски прашања, меѓу другото, се наведува: „Според тоа проблемот треба да се постави пред органите на федерацијата, а истовремено да се дејствува кон вклучување на сите фактори во републиките и покраините. Се разбира ова не значи дека треба да се оди со јавна кампања и создавање на фронт против СПЦ, а посебно никако против СР Србија“ (Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, к. 45, а.е. 4/4, 13–15).

²⁶ Од 1976 година официјалното име на Комисијата било Комисија на Извршниот совет на Собранието на СР Србија за односи со верските заедници.

²⁷ *Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 558.

републиките и покраините требало да бидат информирани за: суштината на спорот и гледиштата во рамките на СРМ за прашањето на МПЦ; вклучувањето на соодветните државни органи и општествено-политички организации на федерално ниво во разрешувањето на проблемот; дејствувањето меѓу членовите на Синодот на СПЦ за неодржливоста на нивниот став кон МПЦ, „непатриотски однос и поткопување на уставното уредување на СФРЈ“. Во Комисијата размислувале и за придобивање на поединци (не е наведено како) од редот на Синодот на СПЦ за поддржување на признавањето на автокефалноста на МПЦ, како и придобивање на епископи од другите православни цркви за признавање на МПЦ, односно за нивно влијание врз СПЦ. Во белешката се нагласува и потребата надлежните државни фактори да применат одредени интервенции кон СПЦ, запознавање на епископите на СПЦ од Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора и од Војводина и нивно вклучување во изнаоѓањето решение за спорот. Се наведува и потребата дипломатско-конзуларните претставништва на СФРЈ во странство да преземат мерки за правилното информирање на црквите во странство и да влијаат врз СПЦ да го измени својот став. Се нагласува потребата од прием на МПЦ во Светскиот совет на црквите.²⁸ Ваквите согледувања како информација биле упатени и до Републичката комисија за односи со верските заедници на Србија, по што биле направени и разговори помеѓу претставници на двете комисији.

Воочливо е дека одредени забелешки во анализата на Републичката комисија целосно не соодветствуваат со тогашните прилики и односи кои постојат помеѓу државните органи и СПЦ. На претставниците на Комисијата добро им бил познат ставот и на епископатот на СПЦ, како и односот на православните цркви кон автокефалноста на МПЦ. Архиепископите на СПЦ во епархиите надвор од Србија биле соодветно информирани со проблемот, а некои од нив биле и посилни противници на македонската автокефалност отколку одредени епископи во епархиите во Србија.²⁹ Исто така, добро бил

²⁸ Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, к. 45, а.е. 4/4, 1–2.

²⁹ Во разговорите со претставниците на државните органи како „непопустливи“ во однос на автокефалноста на МПЦ биле означени митрополитот црногорско-

познат и ставот на архиепископите од православните цркви во однос на ова прашање. Делегација на МПЦ учествувала како набљудувач на Петтата асамблеја на Светскиот совет на црквите одржана од 23 ноември до 10 декември 1976 година во Најроби. Таа имала средба со претставници од повеќе цркви, меѓу кои и со архиепископи од неколку православни цркви (Руската, Бугарската, Цариградската). Претставниците на Бугарската и на Руската црква истакнале дека МПЦ мора да воспостави контакт со Српската црква, придржувајќи се кон актот на СПЦ во однос на прогласувањето на автокефалноста на МПЦ од септември 1967 година.³⁰

Согледувањата и предлозите на Комисијата за верски прашања на Македонија од март 1976 година биле причина за тоа при официјалната средба помеѓу претседателот на Комисијата за односи со верските заедници при Сојузниот извршен совет,³¹ Милан Вукасовиќ³², и патријархот Герман, одржана на 19 мај 1976 година, да биде

приморски Данило (Дајковиќ), митрополитот дабробосански Владислав (Митровиќ), епископот далматински Стефан (Боца) и др. (ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, к. 10, Službena beleška o vodjenim razgovorima izmedju predstavnicima Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne crkve i Svetog arhijerejskog sinoda Makedonske pravoslavne crkve).

³⁰ При средбата со митрополитите Панкратиј и Калиник од Бугарската православна црква, митрополитот Калиник истакнал дека „добро е да разговарате со СПЦ, да ви биде сосема јасно која ви е мајка црква, а тоа е онаа од која сте се одвоиле последен пат. Вие се одвоивте во 1958 година од СПЦ, а тоа тогаш ви призна автономија, а тоа не е малку. За Вас ќе биде голема работа доколку СПЦ признае – официјално потврди дека во свое време ви признала автономија. Овој факт не им е познат на голем број православни цркви.“ Делегацијата на МПЦ имала средба и со ленинградскиот митрополит Никодим, добар познавач на односите помеѓу МПЦ и СПЦ и член на делегацијата на Руската православна црква која во 1962 година го посетила Охрид и отслужила литургија. Митрополитот Никодим во разговорот навел дека „Грција и Грчката црква се поголеми противници на автокефалноста на МПЦ од Српската црква.“ Тој ги советува членовите на делегацијата на МПЦ да се воспостават контакти со СПЦ (Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, к. 45, а.е. 4/3, 3–4).

³¹ Сојузната комисија за верски прашања била укината во 1971 година, а во 1974 година била формирана Комисијата за односи со верските заедници при Сојузниот извршен совет (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 32).

³² Вукасовиќ Милан (1922 – 2005) е учесник во НОВ од 1941 година и мајор во ЈНА. По војната бил секретар на КПЈ за Бока, републички и сојузен пратеник, претседател на Синдикатите на Црна Гора, претседател на Комисија за верски прашања на Црна Гора, како и член на Сојузниот извршен совет (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 32).

поставено прашањето за статусот на МПЦ. Зборувајќи за односот на Српската кон Македонската православна црква, Вукасовиќ напоменал: „Ви е прашањето на Македонската црква сте го решиле на свој начин и предметот сте го ставиле во мирување. Тоа е ваша работа. Но дали и до кога тоа (прашање) треба да остане нерешено. Јас деновиве добив претставка од Македонија, во која ни се приговара дека Српската православна црква сака да наметне хегемонија. Со прашањето не сум сосема запознат, но знам дека при обидот за решавање на проблемот не се најде на целосно разбирање. Знаам дека сега не можете да ми дадете некој одреден одговор за тоа, но ова го истакнувам како проблем за размислување поради кој имаме потешкотии на релација Федерација – Македонија.“³³

За согледувањата во Републичката комисија за верски прашања на Македонија постоело определено незадоволство во соодветната комисија во Србија. На 21 мај 1976 година Комисијата за односи со верските заедници на СР Србија одржала седница, на која нејзиниот претседател Витомир Петковиќ³⁴ во врска со српско-македонските црковни односи истакнал: „Другарите од Македонија не се однесуваат коректно кон напорите што беа преземени од наша страна.“ На седницата одредени членови апелирале на стрпливост, наведувајќи дека Информацијата на Комисијата од Македонија е еднострана, односно дека можеби созреле условите на следниот Собор да се реши прашањето доколку се насочат сите политички чинители. Членот на Комисијата Милан Бачкалиќ³⁵ истакнал дека „додека е жив патријархот Герман нема да прифати да ја признае МПЦ, бидејќи тоа кај нив се смета да предавство на СПЦ“. Можеби најреален бил ставот на членот

³³ Милан Д. Јанковиќ, *Патријарх Герман у животу и борби за спомен храм*, 423.

³⁴ Витомир Петковиќ извршувал повеќе партиски и републички функции во Србија. Бил претседател на Републичката комисија за верски прашања.

³⁵ Милан Бачкалиќ (1926) е член на ЦК СКС за Војводина, претседател на Покраинската комисија за верски прашања на Војводина, а во шеесеттите години бил и потпретседател на Собранието на СР. Србија.

на Комисијата Крста Лековиќ³⁶ дека „сега сме подалеку од решение отколку кога СПЦ даде автономија на МПЦ“.³⁷

Прашањето за признавање на автокефалноста на МПЦ било поставено на седницата на Сојузната комисија за односи со верските заедници што се одржала на 6 јули 1976 година. Тогаш било истакнато дека прашањето има длабоки политички импликации и дека не се во прашање само односите помеѓу СРМ и СРС, туку и односите во СФРЈ. Според одредени гледишта, корист од спорот имале „српските шовинисти и македонските сепаратисти“. На барањето на претседателот на Републичката комисија за верски прашања, Трајче Грујоски³⁸, дека прашањето треба да се третира од гледна точка на уставноста, било укажано дека е политички опасно во тој момент да се поведува тој проблем, односно дека е прашање дали државата треба да се вpletкува во спорот. Според Грујоски, како посебно „тврд, а во одредена смисла и арогантен“ бил претставникот на Републичката комисија на Србија, Витомир Петковиќ, кој приговарал зошто спорот доаѓа до ниво на федерација заобиколувајќи ја Србија, каде што само можел да биде решен.³⁹ Грујоски сметал дека преку државните органи треба да се издејствува СПЦ да го промени Уставот, во кој не би биле наведени епархиите од СР Македонија.

Покрај ова, било побарано и преку дипломатско-конзуларните претставништва да се дејствува во правец на зачленување на МПЦ во Светскиот совет на црквите, републичките комисии да влијаат врз епископите во полза на решавањето на ова прашање, како и проблемот

³⁶ Крста Лековиќ бил вработен во Републичкиот секретаријат за внатрешни работи на Србија, а во 1976 година присуствувал на седниците на Комисијата. (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 51–53).

³⁷ *Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 562–565.

³⁸ Трајче Грујоски (1921) е роден во с. Раково, Леринско. Се вклучил во револуционерното движење уште во првите денови на НОБ по кревањето на востанието. По ослободувањето бил на функции од општински, републички и од државен карактер. Докторирал на Правно-економскиот факултет во Скопје. Во седумдесеттите години бил претседател на Комисијата за верски прашања (Републичка комисија за односи со верските заедници).

³⁹ Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, к. 45, а.е. 4/5.

да се постави пред општествено-политичките организации.⁴⁰ Претседателот на Комисијата за односи со верските заедници на СР Србија, Витомир Петковиќ, истакнал дека врз основа на информацијата поднесена од македонската комисија преовладува уверување дека признавањето на МПЦ во основа е работа на државните и политичките фактори. Меѓу другото, Петковиќ истакнал дека СПЦ во 1975 година ја формирала Врањската епархија,⁴¹ со што „фактички ја признала границата меѓу Српската и Македонската православна црква“. Одлуката била донесена со 14 гласа *за* и 7 *против*. Петковиќ навел дека со „другарите од СР Македонија не се разликуваат во поглед на потребата за признавање на МПЦ, разликата постои во методите и начинот како да се дојде до тоа.“ Од страна на претседателот на Комисијата за односи со верските заедници на СР Србија било истакнато дека оценката за непријателското однесување на СПЦ е „произволна и неточна“. Петковиќ ја навел потребата од укажување на раководството на СПЦ дека е неодржливо во Уставот на СПЦ да се наведени и епархиите во Македонија (Скопската, Охридско-битолската и Злетовско-струмичката), како и дека постапката против архиереите на МПЦ треба да се запре и со тоа да се создадат услови за средување на односите помеѓу верските заедници.⁴² Во дискусијата по ова прашање одредени членови на Комисијата истакнале дека црквоната организација не е работа на државата, односно дека мора да се тргне од премисата дека црквата е одвоена од државата, но доколку е потребно, општествено-политичките фактори би можеле да влијаат врз црквоните

⁴⁰ *Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 921, 944–945. Презимето на претседателот на Комисијата за верски прашања на СРМ погрешно е наведено како Рејовски.

⁴¹ На редовното заседание на Соборот на СПЦ во 1975 година била формирана, односно обновена Врањската епархија. Архиерејските намесништва кои влегле во неа дотогаш формално биле дел од Скопската епархија, а со нив вообичаено администрирал нишкиот епископ.

⁴² „Нашиот став е дека со користење на сите можности и средства дејствуваме преку конструктивните сили во СПЦ со цел да создадеме атмосфера во која признавањето на автокефалноста на МПЦ би произлегло како резултат на добрите односи со СПЦ (...). Само во таква состојба раководството на СПЦ ќе биде во состојба да издржи определени притисоци и успешно да ја образложи својата позитивна одлука, особено во рамките на СПЦ помеѓу иселеништвото и кај другите православни цркви“ (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 944–952).

организации.⁴³ На седницата било заклучено дека прашањето треба да се постави пред Политичката комисија на Сојузниот извршен совет. Било укажано дека здруженијата на православни свештеници треба и во иднина да се користат за „анимирање“ на одредени епископи во насока на разрешување на спорот.⁴⁴

По одржувањето на седницата на Сојузната комисија, кога станало очигледно дека има концепциски разлики во пристапот на републичките комисији за односи со верските заедници на Македонија⁴⁵ и на Србија во однос на разрешувањето на спорот помеѓу СПЦ и МПЦ, на почетокот од 1977 година била договорена средба помеѓу претставниците на двете републички комисији. Пред одржувањето на средбата претседателот на Сојузната комисија за односи со верските заедници, Милан Вукасовиќ, на 11 март 1977 година го посетил патријархот Герман во седиштето на Патријаршијата и го информирал за средбата што претходно ја имал со поглаварот на МПЦ, Доситеј, а на која архиепископот истакнал дека прашањето за автокефалноста на МПЦ треба да се реши врз база на националните интереси и побарал ова да се постави пред Централниот комитет на Сојузот на комунистите на Југославија.⁴⁶ Вукасовиќ го информирал патријархот дека во врска со ваквото барање истакнал дека треба што помалку да се врши притисок по политичка линија, туку дека МПЦ би требало да воспостави контакт со Српската црква. „Ве молам, доколку Ви се јават, да ги примите и да ги сослушате“, се обратил Вукасовиќ до патријархот.⁴⁷

⁴³ *Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 952.

⁴⁴ Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, к. 45, а.е. 4/5, 2–4.

⁴⁵ Од 1977 година Републичката комисија за верски прашања е преименувана во Републичка комисија за односи со верските заедници.

⁴⁶ На средбата, поглаварот на МПЦ очигледно го пренесувал ставот на Републичката комисија за односи со верските заедници во Македонија за актуелизирање на признавањето на автокефалноста на МПЦ на сојузно ниво.

⁴⁷ Вукасовиќ го информирал патријархот дека на средбата со поглаварот на МПЦ, архиепископот го поставил и прашањето за Хиландар, односно дека „бараат свој дел, наведувајќи дека за ова прашање ќе се обратат до грчката влада“ (Милан Д. Јанковиќ, *Патријарх Герман у животу и борби за спомен храм*, 424).

Во согласност со договореното на седницата на Сојузната комисија, средбата помеѓу претставниците на комисиите за односи со верските заедници на Македонија и на Србија се одржала на 15 и на 16 март 1977 година во Калишта крај Струга. Од Републичката комисија на Србија на средбата присуствувале нејзиниот претседател и секретар, Витомир Петковиќ и Влада Станојевиќ, додека од македонската комисија зеле учество Трајче Грујоски и Јоне Мишевски. Тема на разговорите биле односите помеѓу Српската и Македонската православна црква, а во врска со одржувањето на редовното заседанието на Соборот на СПЦ во мај 1977 година. Претседателот на српската комисија, Витомир Петковиќ, истакнал дека има закажано разговори со патријархот и со жичкиот епископ Василиј (Костиќ), посочен како најголем противник на признавањето на МПЦ. Петковиќ напоменал дека и Здружението на православни свештеници на „свој начин“ ќе побара од Соборот да се разреши спорот. Тој предложил МПЦ да упати писмо до Соборот на СПЦ, при што доставил и два пишани материјали, едниот чиј автор бил д-р Благога Градашевиќ⁴⁸ и уште еден материјал со наслов „Црковноправните претпоставки за решавање на прашањето за автокефалноста на Македонската православна црква“. Петковиќ предложил концептот на писмото за МПЦ да биде готов до почетокот на април, по што би се консултирал со споменатиот Градашевиќ и писмото би било испратено до Соборот. Петковиќ напоменал дека „најзакоравената“ група околу жичкиот епископот Василиј е малобројна, но бучна. „Групата ја продолжува дејноста на Николај Велимировиќ⁴⁹, познатиот „хушкач“ против комунизмот и нашата земја. Тие се многу поврзани со Грчката православна црква“, истакнал Петковиќ. Делегацијата на Републичката

⁴⁸ Благога Градашевиќ бил професор и декан на Богословскиот факултет во Белград.

⁴⁹ Епископот Николај (1880 – 1956) е еден од највлијателните српски теолози во XX век. Од 1920 до 1936 година бил охридски, односно охридско-битолски епископ. Во 1936 година бил поставен за жички епископ. За време на Втората светска војна бил интерниран во повеќе манастири, а во септември 1944 година германските власти заедно со патријархот Гаврил го спровеле во логорот Дахау, од каде што бил ослободен од американската војска во мај 1945 година. Бил голем противник на комунистичката власт во Југославија. Починал во емиграција (Сава епископ Шумадијски, *Српски јерарски од деветог до дваесетог века*, 375–377).

комисија за верски прашања на Србија била примена и од архиепископот Доситеј.⁵⁰

Во согласност со договореното, откако биле извршени одредени консултации, поглаварот на МПЦ, според тоа што се наведува во информацијата, му упатил специјален пратеник на патријархот Герман, синодски акт и лична порака. Во актот се предлагало да се прекине дотогашниот однос на СПЦ кон МПЦ десет години по прогласувањето на автокефалноста. Во белешката на Комисијата за односи со верските заедници се наведува дека пратеникот на архиепископот бил примен мошне љубезно од патријархот, и тоа во присуство на уште двајца архиереи. Во разговорот тие се интересирале за односот на верниците кон МПЦ, за здравјето на митрополитот Климент,⁵¹ за градбата на Соборниот храм во Скопје, дали и каде се градат нови цркви, каква е материјалната положба на МПЦ и за работата на Богословијата. Истовремено и протојерејот Методи Гогов⁵² бил во посета на

⁵⁰ Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, к. 45, а.е. 4/7, 1–2.

⁵¹ Митрополитот преспанско-битолски Климент (1912 – 1979), со световно име Никола Трајковски, е роден во Битола, каде што ги оформил основното и средното образование. Дипломирал на Правниот факултет во Белград. Во педесеттите години бил кандидат на Иницијативниот одбор за организирање православна црква во Македонија, и тоа за епископ во една од македонските епархии. На Вториот црковно-народен собор (4 – 6 октомври 1958 г.), бил избран за архиереј на Преспанско-битолската епархија. Поглаварот на МПЦ го замонашил на 10 октомври 1958 година во манастирот Света Богородица во село Побожје крај Скопје, на 12 октомври го ракоположил во чин ѓакон, а на 14 октомври во јеромонах. На 19 октомври 1958 година, на литургија во Битола бил ракоположен во архимандритски чин. Избраниот епископ Климент бил хиротонисан од поглаварот на СПЦ, Герман, поглаварот на МПЦ, Доситеј, и епископот бачки Никанор на 19 јули 1959 година во црквата Свети Мина во Скопје (*Гласник на МПЦ*, 1959, I/5, 17–18; Александар Трајановски, *Возобновување на Охридската архиепископија како Македонска православна црква и нејзиниот шематизам* (Скопје, ИНИ, 2008), 243; Милан Д. Јанковиќ, *Патријарх Герман у животу и борби за спомен храм*, 509).

⁵² Методи Гогов (1912 – 1999) е роден во Штип, каде што завршил основно образование. По завршувањето на Битолската богословија, се запишал на Богословскиот факултет во Белград, каде што дипломирал во 1936 година. За време на Втората светска војна бил парохиски свештеник во Штип. Кон крајот на војната се вклучил во ослободителното движење и бил еден од основачите на Иницијативниот одбор за организирање православна црква во Македонија. По ослободувањето заедно со други свештеници го организира Првиот црковно-народен собор. Во 1948 година бил осуден на затворска казна од пет и пол години, а по отслужувањето на казната бил свештеник во Скопје. Во периодот од 1966 до 1970 година бил свештеник во Австралија, а во 1970 година е назначен за ректор на Македонската православна

Богословскиот факултет во Белград, се предвидувале средби и со одредени епископи. „Сето ова е пресметано да создаде одредена позитивна клима на Соборот на СПЦ кога ќе се разгледува писмото од МПЦ“,⁵³ се вели во анализата на Републичката комисија за односи со верските заедници на Македонија. На средбата на еден свештеник од Охрид со браничевскиот епископот Хризостом⁵⁴ присуствувал и патријархот Герман, при што навел дека писмото на МПЦ се проучува, оценувајќи го позитивно. Сепак, се изјаснил дека не верува во тоа дека Соборот на своето заседание би ја признал автокефалноста на МПЦ, но истакнал дека се создала позитивна клима за идниот развој на односите.⁵⁵

Како по правило, пред почетокот на редовното заседание на Соборот во мај 1977 година, патријархот го посетил претседателот на Претседателството на СР Србија, Драгослав Марковиќ⁵⁶, на 11 мај 1977 година. На средбата присуствувал и претседателот на Извршниот совет на СР, Србија Душан Чкребиќ⁵⁷, и го поставил прашањето за признавањето на автокефалноста на МПЦ. Чкребиќ потенцирал: „Ние имаме став дека македонското прашање треба да се реши, но не сакаме многу да се мешаме со оглед на ставовите што ги имате. Но свесни сме,

богословија. За повардарски митрополит е хиротонисан на 25 декември 1988 година. На 4 декември 1993 година е избран за поглавар на Македонската православна црква. Почина во Скопје во јули 1999 година (*Михаил Архиепископ Охридски и Македонски*, приредил Протоѓакон проф. Ратомир Грозданоски [Скопје, МПЦ, 1994], 23–27; Александар Трајановски, *Возобновување на Охридската архиепископија како Македонска православна црква и нејзиниот шематизам*, 222–231; Todor Cerepanov, Maja Angelovska–Panova and Dragan Zajkovski, *The Macedonian Orthodox Church*, во: *Eastern Christianity and politics in the Twenty First Century* [London, New York: Routledge, 2014], 436).

⁵³ Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, к. 45, а.е. 4/7, 1–2.

⁵⁴ Епископот браничевски Хризостом (1911 – 1989) е избран за викарен епископ во 1947 година. Во 1951 година Соборот го избрал за будимски, а во 1952 година за браничевски епископ (Гордана Жујовиќ, *Епископ Хризостом живот и рад* [Београд, Свети аријерејски синод СПЦ, 1991]). Според извештаите на Републичката комисија за верски прашања, епископот Хризостом бил еден од ретките епископи во СПЦ кој ја поддржувал автокефалноста на МПЦ.

⁵⁵ Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, к. 45, а.е. 4/8, 2.

⁵⁶ Драгослав (Дража) Марковиќ (1920 – 2005) бил републички и сојузен функционер, а во периодот 1974 – 1978 година бил претседател на Претседателството на СР Србија.

⁵⁷ Душан Чкребиќ (1927) бил претседател на Извршниот совет на СР Србија, претседател на Сојузот на комунистите на СР Србија и претседател на Претседателството на СР Србија.

исто така, и за потешкотиите со кои се среќавате во овој случај. На нас се обидоа да влијаат (се однесува на Републичката комисија за верски прашања на Македонија – забел. Б. И.), мислејќи дека доколку малку Ве притиснеме работата веднаш ќе се реши (...) Што ќе правиме со прашањето за Македонската црква?“ Притоа, патријархот ги искажал познатите ставови во врска со автокефалноста на МПЦ повторени повеќепати претходно.⁵⁸

Откако и на соборското заседание во 1977 година вложените напори не вродиле со плод, во програмата за работа за тековната година Републичката комисија на Србија на почетокот од 1978 година навела дека прашањето за односите помеѓу СПЦ и МПЦ е актуелно и дека е потребно да се одржат заеднички состаноци на комисиите за верски прашања на Македонија и на Србија, од што би произлегле анализа и заеднички став за понатамошните акции на овој план.⁵⁹

До крајот на седумдесеттите години, и покрај двете средби помеѓу архиереи на Македонската и на Српската православна црква во мај 1978 и во септември 1979 година⁶⁰ и настојувањето на државните фактори, не дошло до промена на ставот на СПЦ кон прогласената автокефалност на МПЦ. Во следната деценија Југославија влегува во сè поголема криза, економска и политичка, која доведува до радикализација на севкупните односи во државата. Во ваквиот општествен контекст, и македонско-српските црковни односи влегле во фаза на повторно заострување.

⁵⁸ На средбата со Марковиќ и Чкребиќ, во врска со прашањето за МПЦ патријархот посочил: „Тоа нема да биде на дневен ред на Светиот архиерејски собор оваа година бидејќи ние во 1959 година им дадовме толку голема автономија, без малку истоветна на автокефалност. Тоа не им беше доволно, па во 1967 година отидоа понатаму. Нам ништо друго не ни преостана туку да поведеме дисциплинска постапка, која ја доведовме до пред пресуда. Подоцна, во интерес на мирот, тоа го ставивме во мирување. Тие деновиве поднесоа нова претставка и бараат да им се признае автокефалноста. Тоа го внесовме во дневниот ред на Светиот архиерејски собор, па ќе видиме. Но, немојте многу да очекувате од тоа.“ (Милан Д. Јанковиќ, *Патријарх Герман у животу и борби за спомен храм*, 424).

⁵⁹ *Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 572.

⁶⁰ Славко Димевски, *Историја на Македонската православна црква* (Скопје, Македонска книга 1989), 1129.

*

* *

Во текот на седумдесеттите години Македонската православна црква продолжила институционално да се доизградува. Покрај Богословијата, основана во 1967 година, по една деценија од прогласувањето на автокефалноста започнал со работа и Богословскиот факултет „Св. Климент Охридски“. Се основале епархии, а биле избрани и тројца нови архиереи. Зајакнувало влијанието на МПЦ меѓу македонското иселеништво и започнала изградбата на соборниот архиепископски храм Св. Климент Охридски во Скопје

Меѓутоа, Македонската православна црква и понатаму останала изолирана од другите православни цркви (со мали исклучоци), додека ставот на Српската православна црква во однос на прогласувањето на автокефалноста на МПЦ останал непроменет во однос на одлуката донесена во септември 1967 година.

Ваквата состојба била причина за тоа во Комисијата за верски прашања на Македонија во текот на седумдесеттите години повеќепати да се анализираат црковните прилики и односот на Српската кон Македонската православна црква, со низа предлози кои најчесто се сведувале на актуелизација на прашањето на МПЦ пред сојузните органи и барање за зголемување на притисокот врз СПЦ. Од комуникацијата помеѓу претставниците на републичките комисии за верски прашања на Македонија и на Србија забележлива е определена доза на меѓусебна недоверба и различен приод кон прашањето, особено за односот на државните органи кон СПЦ.

Borce ILIEVSKI

THE VIEWS AND ATTITUDES OF THE COMMISSION FOR
RELIGIOUS ISSUES IN THE SR. MACEDONIA, REGARDING
RECOGNITION OF THE AUTOCEPHALY OF MACEDONIAN
ORTHODOX CHURCH DURING 1970'S

-SUMMARY-

This work analyses the views and attitudes of the Commission for Religious Issues in the Republic of Macedonia, the views and attitudes of the Commission for Religious Issues that operates within the Executive Council of the Social Republic of Serbia, as well as those of the Federal Board for Religious Issues, regarding recognition of the Macedonian Orthodox autocephaly by the Serbian Orthodox Church. Available, archived files do clarify the views of the state factors about the dispute between these churches, which arise from the church frames, but also take into consideration the different approaches of the Macedonian and Serbian Commissions for Religious Issues about this issue during 1970's.